

УДК 351

DOI: 10.35432/tisb302023318873

Роман Проць*Директор тернопільського відділення ТОВ «Сервіс-Агрозахід»**<https://orcid.org/0009-0003-0613-3795>**e-mail: sac.secretar@gmail.com*

СТІЙКІСТЬ В РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА: ВИКЛИКИ ДЛЯ АНТИКРИЗОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Метою дослідження є характеристика ключових засад забезпечення стійкості розвитку сільськогосподарського виробництва через антикризову систему державного управління. Об'єктом дослідження виступає сільськогосподарське виробництво й система державного управління. Сутність стійкості в розвитку сільськогосподарського виробництва полягає в забезпеченні тривалої продуктивності та ефективності аграрного сектору, при цьому мінімізуючи негативний вплив на довкілля та забезпечуючи соціально-економічну справедливість для всіх учасників процесу. Забезпечення стійкості розвитку сільськогосподарського виробництва є ключовим аспектом забезпечення продовольчої та економічної безпеки країни, а також збереження навколишнього середовища та адаптації до кліматичних змін. Це дослідження аналізує основні фактори, що впливають на стійкість аграрного сектору, та роль антикризової системи державного управління у підтримці цього процесу. На основі огляду сучасної літератури, включаючи роботи провідних вчених, було визначено, що ефективне державне управління забезпечує баланс між економічною вигідністю, екологічною відповідальністю та соціальною справедливістю. Антикризова система державного управління включає проактивне планування, гнучкість у реагуванні на зміни та інтеграцію різних урядових та приватних ініціатив для підтримки аграрного сектору. Практичні заходи, такі як фінансова підтримка фермерів, розвиток інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та освітні програми, сприяють стабільності та довготривалому розвитку сільськогосподарського виробництва. Дослідження підкреслює важливість координації між різними рівнями управління та залучення громадськості для підвищення ефективності антикризових заходів. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки стратегій державного управління, спрямованих на зміцнення стійкості аграрного сектору в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: стійкість, сільськогосподарське виробництво, антикризова система, державне управління, продовольча безпека, економічна безпека, екологічна відповідальність, кліматичні зміни, агротехнології.

Roman Prots*Director of the Ternopil branch of "Service-Agrozakhid" LLC**<https://orcid.org/0009-0003-0613-3795>**e-mail: sac.secretar@gmail.com*

SUSTAINABILITY IN AGRICULTURAL DEVELOPMENT: CHALLENGES FOR THE CRISIS MANAGEMENT SYSTEM OF STATE GOVERNANCE

The purpose of this study is to characterize the key principles of ensuring sustainability in agricultural development through a crisis management system of state governance. The objects of research are agricultural production and the system of state governance. The essence of sustainability in agricultural development lies in ensuring long-term productivity and efficiency of the agricultural sector, while minimizing negative impacts on the environment and providing socio-economic equity for all participants in the process. Ensuring the sustainability of agricultural development is a key aspect of ensuring food and economic security of the country, as well as preserving the environment and adapting to climate changes. This study analyzes the main factors affecting the sustainability of the agricultural sector and the role of the crisis management system of state governance in supporting this process. Based on a review of contemporary literature, including works by leading scholars, it was determined that effective state governance provides a balance between economic profitability, environmental responsibility, and social justice. The crisis management system of state governance includes proactive planning, flexibility in responding to changes, and the integration of various government and private initiatives to support the agricultural sector. Practical measures such as financial support for farmers, infrastructure development, the introduction of innovative technologies, and educational programs promote stability and long-term development of agricultural production. The research emphasizes the importance of coordination between different levels of management and community engagement to enhance the effectiveness of crisis measures. The results of the study can serve as a basis for developing strategies of state governance aimed at strengthening the sustainability of the agricultural sector in the face of contemporary challenges.

Keywords: sustainability, agricultural production, crisis management system, state governance, food security, economic security, environmental responsibility, climate change, agrotechnologies.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Забезпечення стійкості в розвитку сільськогосподарського виробництва є актуальним і важливим через кілька ключових факторів. По-перше, сільське господарство є основою продовольчої безпеки кожної країни. Ця галузь забезпечує населення основними продуктами харчування, що є критично важливим у контексті зростання населення світу та зменшення придатних для ведення сільського господарства земель. Стійке сільськогосподарське виробництво допомагає збалансувати потреби сьогодення без компрометації можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, що відповідає принципам сталого розвитку. По-друге, стійкість у сільському господарстві сприяє зменшенню залежності від зовнішніх поставок та імпорту, що є важливим для національної економічної безпеки, особливо в умовах глобальних економічних коливань чи політичних нестабільностей. Власне виробництво продовольства забезпечує більшу стабільність цін на продовольство та меншу вразливість перед світовими продовольчими кризами. Також це сприяє збереженню і навіть створенню нових робочих місць у сільських регіонах, підтримуючи соціальну стабільність та економічний розвиток.

Слід зазначити, що стійке сільське господарство допомагає зберегти навколишнє природне середовище, знижуючи негативний вплив на екосистеми та біорізноманіття.

Методи стійкого господарювання, такі як органічне землеробство, ротація культур, застосування природних добрив і засобів захисту рослин, мінімізують використання хімічних добрив та пестицидів, що є критично важливим для збереження здоров'я ґрунтів та водних ресурсів. Це також сприяє зменшенню ерозії ґрунтів та покращенню їхньої родючості, що є основою для тривалого сільськогосподарського виробництва.

Отже, стійкість сільськогосподарського виробництва відіграє ключову роль у боротьбі зі зміною клімату. Сільське господарство, яке ведеться з урахуванням екологічних стандартів, може значно знизити викиди парникових газів через ефективнішу практику обробки землі та управління ресурсами. Такі підходи як зберігаюче землеробство, агролісомеліорація, та використання відновлюваних джерел енергії для сільськогосподарських потреб дозволяють не лише скоротити вплив на клімат, але й підвищити адаптивні здатності господарств до кліматичних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Важливі аспекти дослідження антикризового державного управління розкривалися в роботах таких вчених як І. Білецький, К. Рибчинський, В. Козаченко, Н. Петренко, О. Мельник, І. Костюк, В. Соловійов, О. Бондар, М. Василенко, С. Притула, Л. Кравченко, А. Бурмака, Є. Пономаренко, Ю. Кулик, А. Руденко, О. Ткаченко, Д. Лисенко, О. Горбунов, О. Федоренко, В. Паламарчук, І. Кузьмін, О. Дорошенко, А. Маркевич та ін. До прикладу, Авраменко та ін. [1] висвітлюють перспективи відновлення українського бізнесу у повоєнний період, підкреслюючи важливість стабілізаційних заходів на мікро- та макроекономічному рівнях. Безпалько [2] обговорює роль територіальних громад у місцевому економічному розвитку, наголошуючи на необхідності теоретичного підґрунтя для вивчення даного аспекту. Азьмук [3] звертає увагу на стратегічні напрямки збалансування розвитку національного ринку праці та цифрової економіки, що є критично важливим для антикризового управління. Войтик та Мазій [4] аналізують ринок праці в кризових умовах та напрямки його удосконалення через державне регулювання, що безпосередньо стосується аграрного сектору. Борщевський та співавтори [5] вивчають публічне управління в умовах воєнного стану, зокрема інституційні трансформації та механізми розвитку, що мають значення для сільськогосподарського виробництва. Вітвіцький і Мамчур [6] досліджують мотиваційні чинники в розвитку аграрного підприємництва, що є основою для розробки ефективних антикризових програм. Алексеєва [7] підкреслює роль держави у розвитку сучасного ринку робочої сили на селі, що є важливим для підтримки стійкості в аграрному секторі. Бабаєва [8] аналізує зміну акцентів публічної політики у забезпеченні зайнятості в сільській місцевості в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення, що має безпосередній вплив на стійкість аграрного виробництва. Абрамова [9] ділиться європейським досвідом фінансової підтримки сільського розвитку, що може бути корисним для формування стратегій антикризової підтримки в українських умовах.

Однак ряд теорії і концепцій що стосується засад антикризової системи державного управління у сфері забезпечення стійкості розвитку сільськогосподарського виробництва, досі залишаються не розкритими в повній мірі, що і зумовило вибір даної тематики і її сучасну актуальність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є характеристика ключових засад забезпечення стійкості розвитку сільськогосподарського виробництва через антикризову систему державного управління. Об'єктом дослідження виступає сільськогосподарське виробництво й система державного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Сутність стійкості в розвитку сільськогосподарського виробництва полягає в забезпеченні тривалої продуктивності та ефективності аграрного сектору, при цьому мінімізуючи негативний вплив на довкілля та забезпечуючи соціально-економічну справедливість для всіх учасників процесу. Це означає, що аграрне виробництво має бути економічно вигідним, екологічно безпечним, та соціально прийнятним. Основна мета полягає у досягненні оптимального балансу між цими трьома аспектами, що вимагає впровадження інноваційних технологій, здорових агропрактик та активної участі спільноти. Залучення стійких методів управління ресурсами, таких як обережне використання води, збереження родючості ґрунтів та інтегроване управління шкідниками, сприяє зниженню впливу на природу і підвищує продуктивність праці, що є критично важливим для подолання викликів зміни клімату та глобального підвищення попиту на харчові продукти. На практиці, стійкість також має включати елементи соціальної справедливості, що забезпечують рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх членів сільськогосподарської спільноти, від фермерів до кінцевих споживачів. Це передбачає захист прав працівників, підтримку малих форм господарювання, розвиток кооперативів та створення умов для залучення молоді та жінок у сільське господарство. Зміцнення локальних економік через підтримку місцевого виробництва і споживання, а також забезпечення продовольчої безпеки через диверсифікацію виробництва та використання місцево адаптованих сортів і порід, може значно зміцнити стійкість сільськогосподарського виробництва на національному та глобальному рівнях (рис.1).

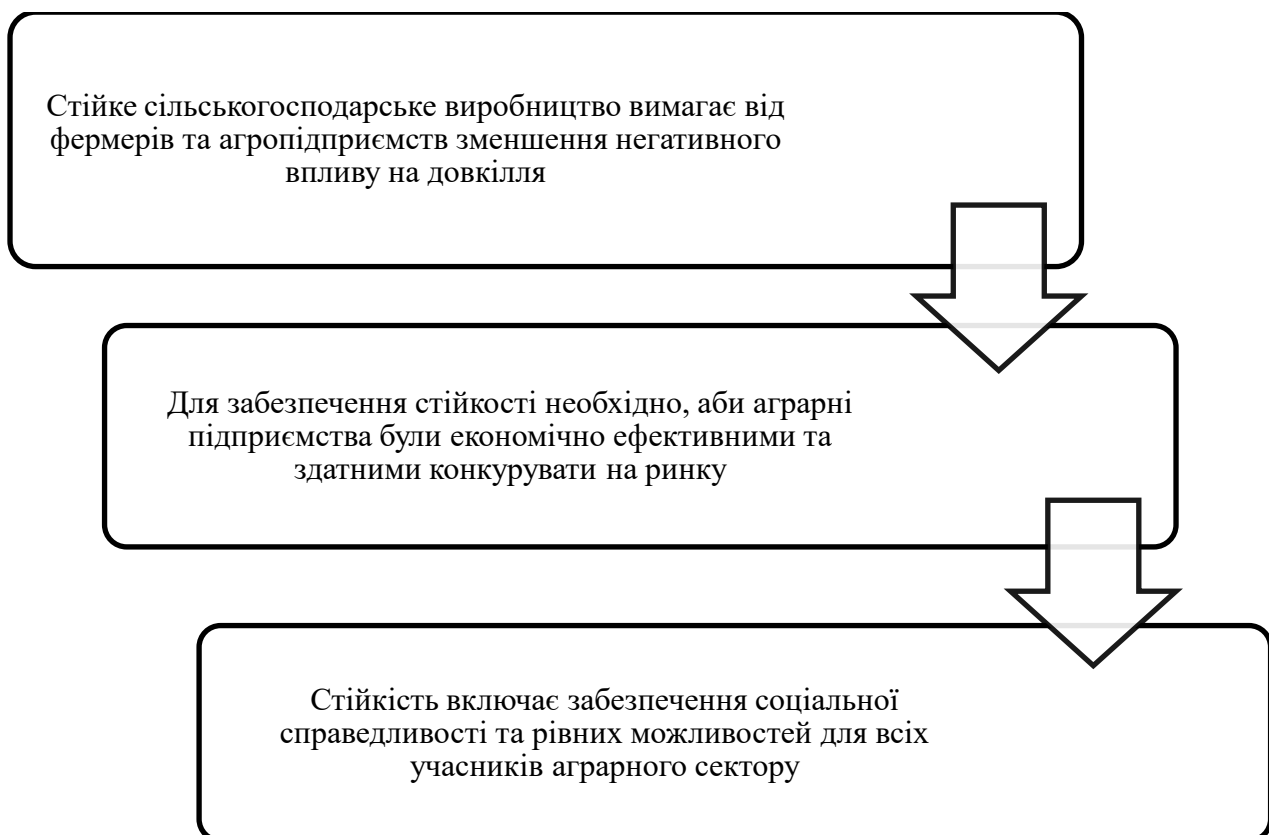


Рис.1. Особливості забезпечення стійкості в розвитку сільськогосподарському виробництві

Сутність антикризової системи державного управління полягає у здатності держави швидко та ефективно реагувати на економічні, соціальні, екологічні чи політичні кризи, забезпечуючи стабілізацію умов життя населення та відновлення нормального функціонування економіки. Ця система включає планування, організацію, координацію та контроль за застосуванням антикризових заходів, які охоплюють розробку стратегій мінімізації ризиків, розподіл ресурсів, забезпечення ефективної комунікації та підтримання законності і порядку. Така система базується на комплексному підході до вирішення проблем, використанні аналітичних даних для прийняття обґрунтованих рішень та має на меті зміцнення довіри громадян до державних інститутів, підвищення їхньої ефективності та забезпечення стійкості країни у важкі періоди (рис.2).

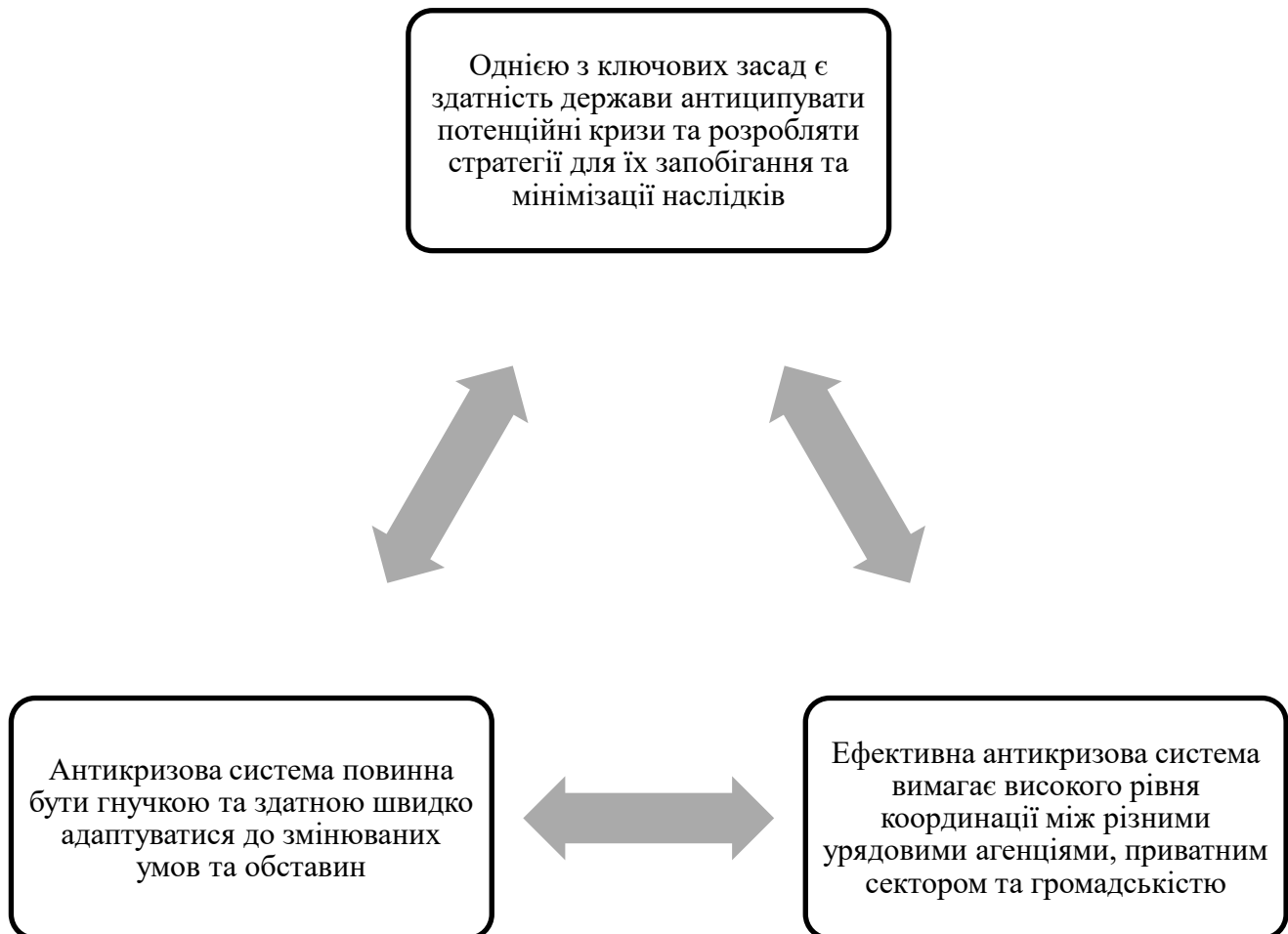


Рис.2. Засади антикризової системи державного управління

уможливлення стійкості в розвитку сільськогосподарського виробництва

Антикризова система державного управління має значний вплив на забезпечення стійкості сільськогосподарського виробництва, адже вона допомагає координувати дії у відповідь на кризи, такі як природні катаклізми, економічні збурення чи соціальні потрясіння. Через розробку і реалізацію ефективних стратегій реагування, уряд може надати термінову допомогу фермерам, стабілізувати ринок продовольства, та запобігти масштабним втратам урожаю. Такі заходи включають фінансову підтримку, забезпечення доступу до кредитів та страхування врожаїв, що вирішує безпосередні фінансові потреби сільгоспвиробників та допомагає їм відновити свою діяльність після негативних подій. Крім того, антикризова система сприяє довгостроковій стійкості аграрного сектору через розробку

та впровадження політик, спрямованих на мінімізацію ризиків майбутніх криз. Це може включати розвиток інфраструктури, покращення систем зрошення, розробку програм адаптації до зміни клімату, та заохочення до використання інноваційних та стійких агротехнологій. Забезпечення освіти та тренінгів для фермерів також є важливою частиною антикризових заходів, що допомагає підвищити їх здатність адаптуватися до змінних умов і ефективніше управляти своїми господарствами. Таким чином, державне управління зіграє ключову роль у створенні умов для стійкого розвитку аграрного сектору, що є критично важливим для продовольчої безпеки країни.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, зазначимо, що роль держави в забезпеченні стійкості в розвитку сільськогосподарського виробництва є визначальною і багатоаспектною. Насамперед, держава відіграє ключову роль у створенні та імплементації політик, що регулюють аграрний сектор, встановлюючи законодавчі та нормативні рамки, які можуть сприяти або перешкоджати сталому розвитку. Це охоплює розробку стандартів екологічно безпечних технологій виробництва, підтримку інновацій та досліджень, забезпечення соціальної захищеності сільських територій, а також регулювання використання природних ресурсів для запобігання їхньому виснаженню. Далі, держава має значні фінансові та організаційні ресурси для підтримки сільськогосподарських виробників. Через державні субсидії, податкові пільги, кредити та гранти, уряди можуть стимулювати впровадження передових агротехнологій, що зменшують навантаження на довкілля і покращують ефективність ресурсовикористання. Така підтримка може бути спрямована на вдосконалення інфраструктури, розвиток малих та середніх агроентерприз, а також на залучення молоді до аграрного бізнесу, що сприятиме розвитку сільських регіонів та зміцненню їх економіки.

Крім того, держава відповідає за міжнародне представництво та захист інтересів національного аграрного сектору на міжнародній арені. Ведення переговорів про торговельні угоди, захист від несправедливої конкуренції, а також участь у міжнародних організаціях дозволяє урядам захищати вітчизняних виробників і сприяти розширенню зовнішніх ринків для аграрної продукції. Все це сприяє не тільки підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, але й встановленню глобальних стандартів сталого розвитку у сільському господарстві.

Література

1. Авраменко Н. Л., Лебедченко В. В., Андрусенко Н. В. Перспективи відновлення українського бізнесу у повоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. № 46.
2. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження. Економіка і організація управління. 2019. Вип. 1. С. 116-123.
3. Азьмук Н. А. Стратегічні напрями збалансування розвитку національного ринку праці та цифрової економіки : дис. ...д-ра економ. наук. Київ. 2020. 528 с.
4. Войтик О. Є., Мазій Н. Г. Ринок праці в кризових умовах та напрямки удосконалення його державного регулювання. Демократичне врядування. 2022. № 2 (30). С. 144-157.
5. Борщевський В. В., Василиця О. Б, Матвеев Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022. № 2 (76). С. 30-35.
6. Вітвіцький В. В., Мамчур В. А. Оцінка мотиваційних чинників у розвитку

аграрного підприємництва. Економіка АПК. 2021. № 4. С. 76-87.

7. Алексеева О. В. Держава та її роль у розвитку сучасного ринку робочої сили на селі. *Modern Economics*. 2018. № 7, с. 6-13

8. Бабаєва І. О. Зміна акцентів публічної політики забезпечення зайнятості в сільській місцевості України в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення. Теорія та практика державного управління. 2023. Вип. 2 (77). С. 131– 154.

9. Абрамова І. В. Фінансова підтримка сільського розвитку: європейський досвід. *Наукові горизонти*. 2019. № 4 (77). С. 21-26.

References

1. Avramenko N. L., Lebedchenko V. V., Andrusenko N. V. *Perspektyvy vidnovlennia ukrainskoho biznesu u povoiennyi period*. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. № 46.

2. Bezpalko O. M. *Rol terytorialnykh hromad u zabezpechenni mistsevoho ekonomichnoho rozvytku: teoretychni zasady doslidzhennia*. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 2019. Vyp. 1. S. 116-123.

3. Azmuk N. A. *Stratehichni napriamy zbalansuvannia rozvytku natsionalnoho rynku pratsi ta tsyfrovoy ekonomiky : dys. ...d-ra ekonom. nauk*. Kyiv. 2020. 528 s.

4. Voityk O. Ye., Mazii N. H. *Rynok pratsi v kryzovykh umovakh ta napriamky udoskonalennia yoho derzhavnoho rehuliuвання*. *Demokratyчне vriaduvannia*. 2022. № 2 (30). S. 144-157.

5. Borshchevskiy V. V., Vasylytsia O. B, Matvieiev Ye. E. *Publichne upravlinnia v umovakh voiennoho stanu: instytutsiini transformatsii, stratehichne planuvannia ta mekhanizmy rozvytku*. *Derzhava ta rehiony. Serii: Publichne upravlinnia i administruvannia*. 2022. № 2 (76). S. 30-35.

6. Vitvitskiy V. V., Mamchur V. A. *Otsinka motyvatsiinykh chynnykiv u rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva*. *Ekonomika APK*. 2021. № 4. S. 76-87.

7. Aliksieieva O. V. *Derzhava ta yii rol u rozvytku suchasnoho rynku robochoi syly na seli*. *Modern Economics*. 2018. № 7, с. 6-13

8. Babaieva I. O. *Zmina aktsentiv publichnoi polityky zabezpechennia zainiatosti v silskii mistsevosti Ukrainy v umovakh tsyfrovyykh transformatsii ta povoiennoho vidnovlennia*. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2023. Vyp. 2 (77). S. 131– 154.

9. Abramova I. V. *Finansova pidtrymka silskoho rozvytku: yevropeiskyi dosvid*. *Naukovi horyzonty*. 2019. № 4 (77). S. 21-26.